

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ГРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ: ОСНОВНІ ФОРМИ ТА НАПРЯМИ (1991–2011)

Тетяна ІЛЮК

кандидат історичних наук,

науковий співробітник відділу всесвітньої історії ННДІУВІ

Анотація. У статті досліджується процес становлення та розвитку партнерства України та Греції у галузі освіти протягом 1991–2011 рр. Автор виділяє основні форми та напрями освітнього співробітництва двох країн, простежує еволюцію взаємин в означений період, визначає фактори, що вплинули на їх розвиток. У матеріалі досліджується політика уряду Грецької Республіки та діяльність грецьких громадських та державних інституцій, направлена на поширення новогрецької мови та національної освіти на теренах України, насамперед в середовищі грецької діаспори. Проаналізовано політику України щодо забезпечення освітніх потреб національної діаспори в Греції та діяльність української громади, направлену на задоволення освітніх потреб українців Греції, що є важливою складовою збереження власної національної ідентичності.

Ключові слова: Україна, Греція, міждержавне співробітництво, освіта, освітні зв'язки, напрями, форми.

Розбудова ефективного освітнього співробітництва між європейськими народами є важливим компонентом сучасної системи міжнародних відносин. Адже процес об'єднання Європи супроводжується формуванням спільного освітнього й наукового простору та розробкою єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері в масштабах усього континенту. Тому налагодження партнерства в галузі освіти між Україною та Грецією, яка з 1981 р. є повноправним членом Європейського Союзу і сама пройшла складний шлях адаптації системи національної освіти до вимог європейського товариства, сприяє наближенню до реалізації євроінтеграційних устремлінь нашої держави, допомагає адаптуватися до умов єдиного європейського освітнього простору та продемонструвати власний освітньо-науковий потенціал.

За двадцять років розвитку відносин між освітянами обох країн було зафіксовано багато нових контактів, накопичено різноманітний досвід співпраці, закладено основи стабільного партнерства на міждержавному рівні. Значне коло проблем становлення і розвитку освітнього співробітництва України та Греції у новітній період знайшло висвітлення у статтях та матеріалах конференцій. Серед дослідників, які зверталися до цієї проблематики, варто відзначити українських елліністів: Н. Терентьєву, К. Балабанова, О. Слюсаренко, С. Мякушка, Г. Тищенко, Є. Конопацького, М. Дьоміну, Г. Ізувіту, В. Самохвалова, М. Абдуллаєву, а також їхніх грецьких колег: Д. Глароса, В. Кулаїдіса, М. Кутузиса, К. Ефтіміаду, К. Дінаса, А. Хаджинайотіді, Є. Евстасіадіса, М. Караколтцїду, А. Кільярі, А. Кіндіса, С. Флагоїтіса. Проблеми національної

освіти грецьких громад України, що є важливим напрямом міждержавного партнерства та їх зв'язків із історичною Батьківщиною, розроблялися в монографіях Н. Терентьевої [21, 22], К. Балабанова [2, 22], С. Пахоменка [2]. Окремі аспекти аналізувалися в межах науково-практичних конференцій грецькими дослідниками П. Георгіяннісом, В. Панайотопулосом, А. Хаджипанайотиду, М. Даманакісом, С. Ламбріндісом, Д. Сотірісом.

Значно менше досліджень, у яких розглядаються проблеми, пов'язані з безпосереднім розвитком освітніх взаємин на міждержавному рівні. Передумови розвитку освітянської співпраці двох країн простежуються в роботі відомої ученої-еллініста Н. Терентьевої [20]. До теми складнощів розбудови міждержавних відносин періоду їх становлення звертається у спогадах перший посол України в Греції Б. Корнієнко [15]. Питання сучасного стану освітнього співробітництва країн аналізувалися в роботах українських дипломатів Г. Тищенко [38, 39] та Є. Конопацького [13, 14]. Серед праць, присвячених розвитку контактів українських університетів із грецькими інституціями, варто відзначити книги ректора Маріупольського державного університету К. Балабанова [3] та статті елліністів – керівників елліністичних центрів Н. Клименко, Є. Савельєва, Л. Глушенко [11, 12].

Освітнє співробітництво між Україною та Грецькою Республікою здійснюється на підставі міжурядової Угоди про співробітництво в галузі освіти, науки та культури від 11 листопада 1996 р. (набула чинності 8 червня 2000 р.). Обопільна зацікавленість в інтенсивному розвитку співпраці у галузі вищої освіти відобразилася у підписанні Протоколу про наміри щодо співробітництва в галузі вищої освіти між Міністерством освіти та науки України та Міністерством освіти та релігій Греції від 30 травня 2001 р. Задля практичного втілення досягнутих домовленостей у квітні 2002 р. було підписано міжурядову Програму співробітництва в галузі освіти, науки та культури на 2002–2005 рр., термін дії якої подовжується автоматично [9, 24].

Основи співробітництва держав у галузі освіти було закладено за часів СРСР. Так, у 1959 р. студенти з Греції розпочали навчання у ВНЗ України, переважно медичного, технічного та будівельного профілю [20, 106]. У 1959–1995 рр. вищу освіту в нашій державі здобули понад 320 грецьких фахівців. Наразі в рамках міждержавних домовленостей лімітована кількість студентів навчається в українських університетах на умовах державного фінансування. Крім того, всі бажаючі мають змогу отримати вищу освіту на компенсаційній основі. Так, станом на 1995–1996 н.р. в університетах нашої країни навчалися 4 грецькі студенти в рамках домовленостей та 40 чоловік – за контрактом. Вже у 2000–2001 н.р. кількість зросла до 124 чоловік за контрактом [1]. На жаль, через недостатнє фінансування освітніх програм з 2004 р. виникли труднощі щодо надання стипендій на навчання грецьким студентам і стажування науковців в Україні за

державний кошт. Це негативно позначилося на розвитку міждержавних освітніх контактів: Грецією було переглянуто позицію щодо надання стипендій громадянам України та виникли ускладнення стосовно автоматичного поновлення міжурядової Програми співробітництва. Нині студенти із Греції продовжують практику навчання в Україні, здебільшого на компенсаційній основі¹.

Розвиток контактів між вищими навчальними закладами сприяє активізації міждержавних взаємин України і Греції та наближенню освітньої системи нашої держави до європейських стандартів. На сьогодні укладено понад 20 прямих угод про співробітництво. Інтенсивно розвивається співпраця університетів і в рамках реалізації міжнародних програм, зокрема Tempus Tacis. Контакти між закладами дозволяють значно підвищити кваліфікацію співробітників, поліпшити та розробити нові освітні програми і дисципліни, налагодити обмін викладачами та студентами, забезпечити стажування професорсько-викладацького складу, літні школи та літні табори для студентів тощо. Важливо й те, що за відсутності домовленостей щодо взаємного визнання дипломів та вчених ступенів вирішити це проблемне питання для нашої країни можливо шляхом співробітництва у межах міжнародних програм через надання подвійних дипломів.

Розвитку двостороннього партнерства сприяє імідж України як країни із традиційно високим рівнем якості підготовки фахівців, насамперед із фундаментальних, природничих і технічних, наук. Основи співпраці, здебільшого в формі контактів між окремими освітянами та науковцями, було закладено за часів СРСР. Можливість самостійного розвитку міжнародної діяльності, отримана закладами після здобуття незалежності, надала дієвого поштовху розбудові партнерства та дозволила перевести існуючі зв'язки на якісно новий рівень розвитку. Наразі встановлено співпрацю між Національним медичним університетом ім. О. Богомольця і Патрським університетом, медичним факультетом Афіського університету ім. І. Каподистрії, а також у рамках програми «Erasmus Mundus – external Cooperation Window», яку впроваджує Консорціум Європейських університетів із Національним університетом ім. Арістотеля м. Салоніки [17]. Партнером Київської медичної академії післядипломної освіти ім. Л. Шупика є Міжнародна академія класичної гомеопатії (Греція), спільно з якою створено Міжнародну школу класичної гомеопатії. Традиційно студенти з Греції здобувають освіту в Одеському державному медичному університеті й Кримському державному медичному університеті ім. С. Георгієвського. Серед технічних університетів – співробітництво із Національним технічним університетом м. Афіни розвивають Одеський державний політехнічний університет, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харківський національний університет радіоелектроніки та

¹ На жаль, отримання оновлених статистичних даних щодо змісту міжурядових та міжвідомчих угод щодо співробітництва в галузі освіти і науки, про зміст угод щодо реалізації міжнародних проектів та програм, а також відомостей про персональний склад іноземних студентів, які проходять навчання у навчальних закладах України, є неможливим відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 28.03.2008 р. № 273 «Про затвердження Переліку конфіденційної інформації, що є власністю держави». – http://www.mon.gov.ua/ua/public_information/perelik-vidomostejshcho-standovlyat-sluzhbovu-informatsiyu/

Приазовський державний технічний університет. Останній також налагодив співпрацю із Національним технічним університетом м. Пірей. Серед форм розвитку співпраці виділяються: обмін інформацією, проведення спільних досліджень, навчання та обміни студентів, підвищення кваліфікаційного рівня грецьких лікарів та фахівців технічних спеціальностей в університетах України, партнерство між окремими підрозділами та спеціалістами.

Налагодженню гуманітарного співробітництва між університетами сприяє наявність спільних сторінок історії двох народів, присутність чисельної грецької діаспори на теренах України та прискіплива увага грецького уряду до проблем поширення власної мови та культури за кордоном. Особливий інтерес для університетів, урядових та громадських організацій Греції представляє розвиток співпраці із класичними університетами нашої держави з традиційно сильною школою елліністів та навчальними закладами на територіях компактного проживання греків України.

Так, задля підготовки національних кадрів, здатних забезпечити відродження мови, культури та традицій грецького народу в Україні, у 1991 р. було відкрито Маріупольський гуманітарний інститут Донецького державного університету (нині – Маріупольський державний університет). За 20 років діяльності МДУ перетворився у центр грецької освіти та грецького національного відродження не лише України, але й усього пострадянського простору. Основними напрямками міжнародного співробітництва є розвиток зв'язків з освітніми, громадськими та урядовими установами Греції; стажування викладачів та студентів у Греції; проведення на його базі різноманітних заходів за участю грецьких гостей та прийом делегацій; проведення міжнародних семінарів та науково-практичних конференцій; обмін науковою та культурною інформацією; спільна участь у міжнародних програмах і проектах. Починаючи з 2005 р., з'являються нові форми партнерства, що переводить його на якісно вищий щабель: з 2005 р. функціонує єдиний на пострадянському просторі Інститут грецької діаспори; з 2006 р. – акредитовано Екзаменаційний центр Міністерства національної освіти та релігій Греції з правом проведення іспитів на отримання Міжнародного сертифікату з новогрецької мови [10, 208–209].

Наразі у закладі розвивається співпраця на базі двосторонніх угод із Іонічним університетом, Афіньським національним університетом ім. І. Каподистрія, Янінським університетом, Фракійським університетом ім. Демокрита, Національним університетом ім. Арістотеля м. Салоніки, Інститутом неоелліністичних досліджень, Патрським університетом, Македонським університетом, мерією о. Калімнос, Грецькою Палатою Міжнародної Торгівлі, Генеральним секретаріатом греків зарубіжжя, Генеральним консульством Грецької Республіки у м. Маріуполь, Центром стратегічних досліджень «Стратеджі Інтернешнл» [8]. Результатом багаторічних контактів університету із МЗС Греції стало підписання у вересні 2005 р. Угоди про співробітництво між МЗС Греції та МДУ, що передбачає економічну підтримку діяльності факультету грецької філології для вивчення і розповсюдження грецької мови та культури [16].

Аналіз розвитку контактів університету з грецькими освітніми, урядовими та громадськими

установами засвідчує постійні тенденції до розширення й урізноманітнення форм співпраці та дає підстави стверджувати, що на сьогодні цей заклад є взірцем «народної дипломатії» та надає дієвого імпульсу розвитку двосторонньої міждержавної співпраці. Про особливу роль МДУ у відносинах між двома країнами свідчить і той факт, що університет – єдиний в Україні вищий навчальний заклад, який за роки незалежності двічі відвідували президенти Республіки Греція К. Стефанопулос (1997 р.) та К. Папуляс (2008 р.).

Елліністичні студії також розвиваються у класичних університетах нашої держави. Так, традиційно сильною є школа елліністів при Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка, заснована у 1958 р. А. Білецьким та Т. Чернишовою. Визнання української елліністичної школи в середовищі грецьких фахівців сприяло розвитку контактів між закладом та Афіньським національним університетом ім. І. Каподистрія, Національним університетом ім. Арістотеля м. Салоніки, Посольством Грецької Республіки в Україні. Результатом тісної співпраці стало відкриття у 2000 р. на базі кафедри елліністики Центру елліністичних студій і грецької культури ім. А. Білецького [11]. Мета його діяльності – популяризація в українському суспільстві наукових здобутків елліністів України, налагодження та зміцнення зв'язків між українськими елліністами та осередками грецької культури на території України, підтримка місцевих грецьких громад та розвиток стосунків із представниками зарубіжних елліністичних студій. За допомогою міжнародної програми «Ясон» Національного університету ім. Арістотеля м. Салоніки, Міністерства культури Греції, Генерального Секретаріату в справах греків зарубіжжя та інших установ Еллади при Центрі було укомплектовано бібліотеку грецької наукової та художньої літератури, книжковий фонд якої нараховує 1800 примірників [12].

Новогрецьку мову також викладають на кафедрах Таврійського національного університету ім. В. Вернадського (м. Сімферополь), Одеського національного університету ім. І. Мечникова, Львівського національного університету ім. І. Франка. Методичне сприяння та допомогу у діяльності кафедр надають Міністерство освіти та релігій Греції, Фонд державних стипендій Республіки Греція, державні та громадські організації й університети Еллади. Завдяки активній допомозі грецьких інституцій кафедри укомплектовуються оригінальними бібліотеками навчально-методичної, наукової та художньої літератури грецькою мовою, лекції читають викладачі, відряджені Міністерством освіти та релігій Греції тощо. Так, при Таврійському національному університеті з 1996 р., завдяки фінансуванню грецького Благодійного фонду «Олександрос С. Онассіс» та гранту фонду «Відродження», працює Науково-методичний центр «Бібліотека Тавріка». Грецькі інституції підтримують створений у 2000 р. при ЛНУ ім. І. Франка Центр грецької мови та культури ім. А. Еласонського. Основними формами співробітництва класичних університетів є обмін інформацією; методичне сприяння та допомога діяльності кафедр елліністики; стажування та навчання українських викладачів та студентів у рамках різноманітних програм у Греції; проведення спільних досліджень освітянами та науковцями обох країн, зокрема в архівах України

(переважно дослідження історії греків в Україні та їх внеску в історію, а також етнографічних особливостей грецьких громад України).

Перехід української економіки до ринкових умов вимагає нового рівня підготовки фахівців економістів та менеджерів. З метою адаптації системи вищої освіти країн постсоціалістичного табору до вимог щодо підготовки кадрів сучасного освітнього рівня Євросоюзом реалізовується ряд спеціальних програм. Греція активно співпрацює з Україною в рамках міжнародних програм, насамперед в рамках проектів програми Tempus Tacis. Так, в 1996–1997 рр., коли наша держава лише розпочала участь у Програмі, її партнером виступали грецькі університети [28]. З 2003 р. співробітництво країн у рамках реалізації Програми набуло нових обертів. За майже 12 років впровадження Tempus Tacis було реалізовано понад 140 проектів, пов'язаних із модернізацією системи вищої освіти. Особливо активно розвивається партнерство між українськими та грецькими університетами в рамках міжнародних проектів Програми з підготовки фахівців економістів туристичної галузі та сільського господарства: «Реформування вищої економічної освіти в Україні в умовах переходу до ринкової економіки», «Європейські стандарти у навчальному процесі з економіки міжнародного туризму», «Вивчення міжнародних фінансів в українських університетах», «Нова економічна спеціальність для класичних університетів України» тощо.

Ефективному розвитку двосторонньої співпраці сприяли також контакти в рамках престижних міжнародних освітніх заходів. Дієвого імпульсу активізації освітнього партнерства на найвищому рівні надала участь міністра освіти України М. Згуровського та народного депутата України І. Юхновського у Міжнародній конференції «Європа на порозі XXI століття. Афінська зустріч» (жовтень 1995 р., м. Афіни). За підсумками заходу на грецькому телеканалі «Телетора» було продемонстровано 2-годинну передачу про нашу державу, під час якої міністр М. Згуровський ознайомив широкий загал громадськості із освітнім та науковим потенціалом України та розповів про домовленості, досягнуті з міністром національної освіти Греції щодо подальших кроків розвитку освітньо-наукового співробітництва [26].

Позитивно позначилося на розвитку двостороннього партнерства налагодження співробітництва на рівні міністерств освіти в рамках проекту «Відображення грецького впливу в історії країн Чорного моря», що реалізується в рамках Програми Ради Європи «Дії для розвитку і консолідації стабільності» (ADACS). 2–4 грудня 1999 р. у м. Салоніки відбулася організована Радою Європи та Міністерством освіти та релігій Греції робоча зустріч національних координаторів та експертів проекту. Україну представляла делегація у складі провідного спеціаліста відділу змісту і методів навчання Головного управління середньої освіти МОН України П. Полянського з доповіддю «Відображення історії країн Чорноморського басейну в навчальних програмах та підручниках з історії в Україні» та вчителя історії Українського гуманітарного ліцею А. Осмоловського з виступом «Методичні підходи до вивчення чорноморської проблематики в школі». За підсумками обговорень учасники домовилися, не порушуючи принципу історизму, акцентувати увагу учнів на процесах,

які зближували, а не роз'єднували народи в минулому [34, 219–221].

Активізація роботи на двосторонньому рівні сприяла розвитку партнерства. Так, 5–8 березня 1999 р. на семінарі ректорів вищих навчальних закладів Греції, що проходить на базі Афінського національного університету ім. І. Каподистрія, вперше взяла участь делегація ректорів провідних українських університетів. Під час семінару керівники освітніх установ представили потенціал очолюваних ними закладів та ознайомилися із здобутками партнерів, а також налагодили безпосередні контакти, що сприяло розбудові партнерства між університетами [29].

Проведення 28–30 травня 2001 р. у м. Афіни Днів освіти України в Греції дозволило представити освітній потенціал нашої держави не лише в середовищі фахівців, а й широкому загалу громадськості. У рамках заходу, що пройшов у Пірейському культурному центрі, свої можливості, освітні програми та курси для іноземних студентів продемонстрували: Сумський державний університет, Донецький національний університет економіки та торгівлі, Харківський національний університет економіки та торгівлі, Кіровоградський національний технічний університет, Київський національний торговельно-економічний університет, Національна гірська академія України, Українська фармацевтична академія, Одеський національний політехнічний університет, Академія міжнародної торгівлі, Запорізький технічний університет, Луцький технічний університет, Донецький національний університет, Маріупольський гуманітарний інститут (нині – МДУ), Кримська академія захисту навколишнього середовища та курортного розвитку, Запорізький університет, Тернопільська академія національної економіки [30].

Захід, ініціаторами якого виступили Київський національний торговельно-економічний університет та Пірейський економічний університет за підтримки МОН України, Міністерства освіти та релігій Греції та Посольства України в Греції, отримав високу оцінку грецьких фахівців. Як наголосив співробітник Міністерства освіти та релігій Греції, відповідальний за вищу технологічну освіту в країні, К. Велідіс, «ця зустріч із ряду тих, які реалізують в Греції освітні заклади країн Євросоюзу. Дуже приємно, що Україна тут представлена в такому широкому масштабі. Враховуючи високий рівень освіти в українських ВНЗ, що добре відомо грецькій громадськості, думаю, ця зустріч буде результативною» [1].

Однак, на жаль, відсутність комплексної державної програми репрезентації освітнього потенціалу та недостатнє як державне, так і спонсорське фінансування перешкоджають проведенню масштабних заходів на постійній основі. Надалі партнерство здебільшого реалізовувалося шляхом співпраці окремих університетів. Питання інтенсифікації міжуніверситетського співробітництва розглядалися на рівні керівників окремих закладів. Так, 10 червня 2011 р. відбулася зустріч ректорів КНУ ім. Тараса Шевченка Л. Губерського та Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова В. Андрущенко із ректором Афінського національного університету ім. І. Каподистрія Т. Пелінгрінісом. Під час зустрічі сторони дійшли згоди щодо доцільності та наявності потенціалу для інтенсифікації міжуніверситетського співробітництва, зокрема щодо викладання

української мови на відділенні славистики Афіньського університету, підтримки неоелліністичних студій у КНУ ім. Тараса Шевченка, а також розширення освітньої співпраці через обміни викладачами та студентами, переклад і видання творів української і грецької літератури, проведення міжнародних конференцій [5].

Важливим напрямом двостороннього співробітництва України та Греції є представлення національної культури, проведення роботи із поширення мови за межами країни, а також збереження національної ідентичності етнічних груп. Уряд Грецької Республіки приділяє велику увагу підтримці грецьких меншин у країнах їх проживання та поширенню новогрецької мови за кордоном. У 1996 р. прийнято Закон про грецьку освіту за межами країни, який визначав основні завдання та способи реалізації державної політики у сфері вдосконалення програм вивчення новогрецької мови та поширення її у світі [2, 136]. З метою координування процесу вивчення мови у країнах Центрально-Східної Європи та СНД, у 1998 р. на рівні Посольства Греції в Україні був створений спеціалізований відділ з питань освіти, завданнями якого є систематизація статистичних даних, надання консультативно-методичної допомоги у справі організації викладання новогрецької мови, посередництво в налагодженні освітніх контактів національно-культурних товариств із Грецією, здійснення аналізу ефективності навчального процесу в школах України [2, 140].

Спеціальний розділ «Грецька освіта за кордоном» діяв у рамках II Програми Європейського Союзу з підтримки розвитку грецької освіти (1994–1999), що впроваджувалася з метою адаптації системи національної освіти Греції до вимог європейського освітнього простору. Реалізація проекту передбачалася шляхом допомоги у викладанні новогрецької мови вчителями з Греції, стажування викладачів шкіл та університетів, у т.ч. України, у навчальних закладах Греції та удосконалення знань мови студентів. Надавалася допомога навчально-методичною літературою, касетами записів уроків, підручниками та посібниками іноземним навчальним закладам із вивчення грецької мови [12].

З метою поширення грецької мови на теренах нашої держави цілеспрямовану роботу з освітянами та громадськими організаціями проводять Міністерство національної освіти та релігій Греції, Міністерство закордонних справ Греції, Генеральний Секретаріат у справах зарубіжжя, Посольство Грецької Республіки в Україні, фонди, провідні освітні та громадські установи Греції [18]. Серед основних форм роботи: забезпечення науково-методичної, консультативної та матеріальної допомоги, впровадження спеціалізованих програм, співучасть в організації науково-освітніх форумів, відрядження Міністерством освіти та релігій Греції викладачів, які працюють у школах та університетах України, проводять навчальні семінари з учителями новогрецької мови. Матеріальну та методичну допомогу профільним навчальним закладам із вивчення грецької мови надають грецькі громадські й освітні інституції: Всесвіт-

ня Рада греків зарубіжжя (далі – СAE), Союз друзів міста Маріуполя, Товариство випускників шкіл ім. братів Зосімеа, мерія м. Кератея, мерія о. Калімнос, Міжбалканський і Причорноморський центр ділового співробітництва, Всегрецьке товариство офіцерів-понтійців «А. Інсіланті» та Грецька фундація О. Онассіса [30].

В Україні вивчення новогрецької мови як факультативу було започатковано у 1987 р. у двох школах м. Маріуполя. Згодом цю практику впроваджено й у школах інших регіонів України, нарощуючи кількість факультативів і класів із викладанням новогрецької мови як навчальної дисципліни. Тенденції до поширення новогрецької мови в Україні ілюструють наступні статистичні дані²:

Період	Кількість учнів	Кількість навчальних закладів	Кількість викладачів
1995–1996 н. р.	1876 чол.	35	25 чол.
2000–2001 н. р.	5000 чол.	66	85 чол.
2005–2006 н. р.	6144 чол.	89	117 чол.
2006–2007 н. р.	5827 чол.	97	119 чол.
2007–2008 н. р.	5953 чол.	100	119 чол.
2008–2009 н. р.	5185 чол.	106	122 чол.
2009–2010 н. р.	6105 чол.	101	126 чол.
2010–2011 н. р.	5821 чол.	89	118 чол.

Варто зазначити, що головним чином новогрецька мова викладається у регіонах компактного проживання греків, де активно діють осередки національного відродження. Так, до середини 2000-х років завдяки фінансовій допомозі Греції та цілеспрямованим зусиллям Федерації грецьких товариств України вдалося поширити вивчення новогрецької мови як дисципліни навчального плану на Донеччині.

Наприкінці 1990-х років з метою оптимізації навчального процесу вивчення новогрецької мови було створено «опорні» школи з поглибленим вивченням новогрецької мови, які за своїми функціями наближені до навчально-методичних центрів. Першою у 1998 р. стала ЗОШ № 46 с. Старий Крим, на базі якої за допомогою різних інституцій Греції та ФГТУ було створено методичний кабінет з вивчення новогрецької мови, отримано необхідну літературу. У 2003–2004 н.р. ЗОШ № 46 с. Старий Крим та ЗОШ № 8 с. Сартана було надано статус спеціалізованих з поглибленим вивченням новогрецької мови, історії, культури, традицій Греції та греків

² За матеріалами Поточного архіву Федерації грецьких товариств України. – Звіти відділу освіти ФГТУ за 1999–2000 н.р., 2005–2006 н.р., 2006–2007 н.р., 2007–2008 н.р., 2008–2009 н.р., 2009–2010 н.р., 2010–2011 н.р.

³ За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р. на теренах нашої держави мешкає 91 500 греків, діаспора посідає 12 місце серед національних меншин України за чисельністю. Найбільш компактне розселення греків – у Донецькій області (77 500 чол.), невеликі групи мешкають в АР Крим, Запорізькій та Київській областях.

України [2, 137–139]. Подібними до опорних шкіл Приазов'я є загальноосвітні школи № 25 м. Одеси і № 94 м. Києва, де є класи з поглибленим вивченням новогрецької мови, яким надається методична, матеріальна і консультативна допомога від Посольства Греції в Україні та Генерального консульства Греції у м. Одесі [27, 299]. З 2011 р. вивчення новогрецької мови в рамках загальноосвітньої школи здійснюється також у м. Біла Церква (Київська обл.) та м. Скадовськ (Херсонська обл.) [2, 133–134]. Окрім того, долучити до вивчення більш широкі верстви населення дозволяє діяльність недільних шкіл, які здебільшого діють при місцевих товариствах греків.

Грецькі інституції приділяють увагу підвищенню фахового рівня викладачів новогрецької мови. Дієвим інструментом впливу на українських освітян стала додаткова адресна фінансова допомога викладачам у рамках програми «Надання матеріальної допомоги вчителям новогрецької мови», надана СAE Європи, Міністерством освіти та релігій Греції, МЗС Греції. На кінець 2009 р. додаткову оплату отримували 124 викладачі (майже 100%) [18, 19].

Проведення локальних і всеукраїнських семінарів дозволяє підвищити рівень підготовки українських педагогів. У 1998 р. Генеральним секретаріатом у справах греків зарубіжжя був профінансований масштабний семінар для 130 вчителів із усієї України. Цю практику було продовжено у 1999 р. та 2003 р. За підсумками семінару вчителів новогрецької мови та хореографів, що проходив 8–14 грудня 2003 р. в МДУ, усім слухачам вперше видавалися свідоцтва про підвищення кваліфікації державного зразка [2, 137].

Удосконалення професійної майстерності викладачів відбувається під час стажувань в університетах Греції. У 1991 р. 6 студентів МДУ пройшли стажування в Національному університеті м. Яніна. З 1997 р. щорічно 9-місячне стажування 10 вчителів з України проходять в Національному університеті м. Патри [6, 121–123]; з 1998 р. 40 стажерів прийняв Янінський університет. Стажування українських викладачів для українців проводили також Афіньський національний університет ім. І. Каподистрія (23 чол. у 2008 р.) та Національний університет ім. Арістотеля м. Салоніки (6 чол. – 2009 р.) [19].

Стипендії для вивчення новогрецької мови, післядипломного навчання, участі у літніх школах щорічно надають Фонд державних стипендій Греції (Ιδρυμα Κρατικών Υποτροφιών – І.К.У.), Міністерство національної освіти і релігій Греції, провідні університети та благодійні фонди Греції. З початку 1990-х років І.К.У. та Міністерство освіти та релігій Греції заснували 2 програми з вивчення новогрецької мови та культури: Програму 40-денного стажування при Афіньському національному університеті ім. І. Каподистрія та Програму 8-місячного стажування в університетах міст Афіни, Яніна та Патри. Надання державних стипендій громадянам України перебувало в межах компетенції І.К.У. У 1992–1999 рр. 91 стипендіат з України узяв участь у програмі 40-денного стажування та 100 стипендіатів – по 8-місячній програмі. Починаючи з 1994 р., українські стипендіати також проходять стажування в рамках програми допомоги країнам-не членам ЄС, що координується І.К.У. Лише у 1994–1999 рр. стажування по ній пройшло 18 українських дослідників [39, 34], а в період 2001–2010 рр. – 55 стажерів [19].

Міністерство національної освіти та релігій Греції щорічно надає стипендії для вивчення грецької мови, післядипломного навчання та участі в літніх курсах вивчення грецької мови. З кожним роком кількість стипендіатів збільшувалася: 1993 р. – 2, 1994 р. – 4, 1995 р. – 8, 1996 р. – 8, 1997 р. – 14, 1998 р. – 21. Станом на 1999 р. у програмах та семінарах Міністерства брало участь 69 українців [39, 34]. У 2007 р. лише для участі в літньому семінарі з вивчення грецької мови Міністерство надало 18 стипендій громадянам України. З 1994 р. ще 2 українських стипендіати мали змогу щорічно здобути вищу освіту та післядипломне навчання в університетах Греції в рамках домовленостей із Міністерством національної економіки та МЗС Греції [28]. Невелику кількість наукових грантів та освітянських стипендій надає Грецька фундація ім. О. Онассіса, в межах програм якої у 2001–2010 рр. отримали змогу працювати 17 українських стипендіатів [37, 118, 19].

Покращують знання грецької мови громадяни України під час навчання на літніх мовних курсах при університетах Греції. Предметно, що грецька сторона забезпечує широку присутність українців у таких програмах та надає їм максимально сприятливі умови. Так, при Афіньському національному університеті ім. І. Каподистрія у 1995 р. найбільша кількість слухачів (20 чол.) була з України (усього – 180 чоловік з 84 країн). Окрім вивчення мови, курсанти також знайомилися з історією, культурою та сучасним політичним становищем Греції, відвідали засідання грецького парламенту та зустрілися із його головою А. Какламанісом [28]. Участь українців сприяло й керівництво мовних літніх курсів Технологічного університету м. Патри – лише для українських громадян (у кількості 2–3 чол.), як виняток, організували прийом та перебування за рахунок приймаючої сторони [27].

З 1995 р. підвищити кваліфікаційний рівень та ознайомитися з досвідом освітньої системи Греції щорічно мали змогу 5–10 українських освітян у рамках спеціалізованої Програми для іноземних громадян, розробленої І.К.У. та Міністерством освіти та релігій Греції. Програма розрахована на працівників освіти, які володіють грецькою мовою і мають досвід роботи у навчальних закладах, наукової роботи в галузі освіти чи відповідають за ділянки роботи, пов'язані з освітою у державних структурах, а також студентів та аспірантів. Стипендіати грецького походження в межах програми пройшли стажування за фахом у відповідних закладах і університетах Греції.

Українська держава також здійснює кроки щодо поширення української мови за кордоном, забезпечення освітніх і культурних потреб української діаспори в Греції, допомоги їй у збереженні власної національної ідентичності. У 1996 р. у рамках домовленостей між КНУ ім. Т. Шевченка та Афіньським національним університетом ім. І. Каподистрія Інститутом українознавства Київського університету було започатковано проект з вивчення української мови в Афіньському університеті [29]. Проте відсутність державних програм, спрямованих на поширення мови, науково-методичних матеріалів, недостатнє фінансування та організаційні неузгодженості тривалий час перешкоджали втіленню планів. Лише у 2009 р. викладання української мови було започатковано на відділенні славистики Філософського факультету Афіньського

національного університету. Наприкінці 2011 р. Посольство України передало закладу навчальні посібники з вивчення української мови як іноземної, надруковані коштом «Греко-Української Палати» за активного сприяння її Першого віце-президента Г. Бугаса [4].

Відсутність державної програми поширення української мови за кордоном зводила її впровадження, головним чином, до викладання у школах при товариствах української діаспори. У Греції, за даними Всегрецького перепису населення 2001 р., мешкає близько 50 тис. українців, що становить 1,8% від загальної кількості іммігрантів [35, 100]. Серед представників української громади варто відзначити досить значну кількість працівників системи освіти, які є активними членами українських громадських організацій країни. На сьогодні в Греції функціонує 6 національно-культурних об'єднань українців, найвпливовішими серед яких є Товариство української діаспори «Українсько-грецька думка» (голова Г. Маслюк-Какку) та Український культурно-освітній центр «Берегиня» (М. Аттикос). Важливе місце в роботі об'єднань українців посідає освітня та просвітницька діяльність, спрямована на збереження національної ідентичності українців у Греції. Так, з 2000 р. у м. Афіни працює факультативна українська школа, яка функціонує на спонсорські внески та кошти батьків. Викладання здійснюється силами представників української громади. Школа була започаткована як недільна, а наразі функціонує як неповна загальноосвітня і легалізована МОН України. Станом на 2009 р. у факультативній школі при культурно-освітньому центрі «Берегиня» навчалось понад 100 дітей віком від 7 до 16 років [23, 220]. Окрім того, здобути освіту українські діти мають змогу під час навчання у суботній школі при товаристві «Берегиня», недільній школі при товаристві «Українсько-грецька думка». Обидві внесені до списку закордонних навчальних закладів Міжнародної української школи, створеної у 2007 р. під егідою МОН України задля забезпечення освітніх потреб українських дітей за кордоном. За результатами іспитів, проведених представниками міністерства, учні отримують українські свідоцтва державного зразка про середню освіту. Проте, на жаль, питання легалізації цих навчальних закладів у Греції не вирішене.

Дієвим напрямом двосторонньої співпраці освітян є спільна організація та участь у міжнародних семінарах і конференціях. Так, у 1993 р. спільно з Інститутом історії України НАН України, Афінським національним університетом ім. І. Каподистрія, митрополією м. Пірей, МДУ та Всеукраїнським громадським товариством «Україна – Греція» було започатковано цикл науково-практичних конференцій з тематики «Україна – Греція». Надалі форум проводився на регулярній основі щодвароки: II Міжнародна конференція «Україна – Греція: історія та сучасність» (22–24 лютого 1995 р., м. Київ); III Міжнародна конференція «Україна – Греція: історія та сучасність» (16–20 жовтня 1995 р., м. Афіни); IV Міжнародна конференція «Україна – Греція: досвід дружніх зв'язків та перспективи співробітництва» (24–26 травня 1996 р., м. Маріуполь); V Міжнародна конференція «Україна – Греція: архівна та книжкова спадщина греків України» (10–12 листопада 1999 р., м. Київ – м. Ніжин).

Розроблення теми продовжилось в конференціях, проведених на базі МДУ. Про розши-

рення масштабу заходу та переходу його на інший представницький рівень свідчить той факт, що в роботі Міжнародної науково-практичної конференції «Україна – Греція: історичний спадок та перспективи співробітництва» (травень 1999 р., м. Маріуполь) взяло участь понад 300 учасників із України, Греції, Росії, Грузії та Білорусі. Найчисленнішою була делегація вчених, громадських та політичних діячів, дипломатів, ректорів провідних університетів та мерів міст Греції (понад 100 дослідників). Участь у заході взяли міністри освіти України та Греції – В. Зайчук та Г. Арсеніс [3, 269–271]. Більш представницьким був склад учасників та організаторів наступної науково-практичної конференції – «Розвиток еллінізму в Україні в XVIII–XXI ст.» (21–23 травня 2007 р., м. Маріуполь).

У подальшому розвитку багатовекторної міжнародної співпраці МДУ призвів до залучення більшої кількості іноземних дослідників із різних країн та розширення тематики форумів. Наразі різнопланові питання українсько-грецьких відносин та розвитку еллінізму в Україні активно дискутувалися в межах заходів, що проводять цей університет. Як приклад, питання освітнього співробітництва двох країн отримали широке висвітлення під час Міжнародної науково-практичної конференції «Наука и образование в современном университете в контексте международного сотрудничества» (23–25 травня 2011 р., м. Маріуполь).

Загалом аналіз та динаміка показників двосторонніх зв'язків свідчить, що протягом 1991–2011 рр. відносини двох держав у галузі освіти демонструють сталі тенденції до розширення та поглиблення: наростають обсяги співпраці, з'являються нові форми та напрями, збільшуються масштаби освітніх форумів, відбувається інституційне оформлення співпраці. Є значний обопільний інтерес освітніх кіл двох країн до розширення партнерства, що знаходить своє відображення в активізації контактів університетів України із вищими навчальними закладами Греції; інтенсифікації студентського обміну; забезпеченні умов для поширення грецької мови на теренах нашої держави, насамперед у середовищі діаспори; співпраці шляхом надання стипендій для участі у навчальних та дослідницьких програмах, проходження стажування; спільній організації та участі у міжнародних семінарах і конференціях; співробітництві в рамках міжнародних освітніх заходів та програм; обміні делегаціями та розбудові контактів на найвищому рівні. Вибудовує власну національну політику щодо підтримки діаспори та поширення українознавства за кордоном молода українська держава. Однак через відсутність цілеспрямованої державної політики та достатнього фінансування зараз робота у цьому напрямі здебільшого реалізовується силами окремих активістів та громадських організацій українців за кордоном, за підтримки дипломатичного представництва нашої країни. Першим позитивним кроком стало відкриття Міжнародної української школи МОН України.

Одним із найперспективніших напрямів українсько-грецької співпраці на сучасному етапі є розвиток партнерства в галузі вищої освіти, що допомагає ефективнішій розбудові двосторонніх міждержавних взаємин та сприяє наближенню освітньої системи України до європейських стандартів. Наразі відчутні результати проведеної роботи, яка продовжується

і поглиблюється. Однак потенціал освітнього співробітництва не вичерпаний і потребує подальшої інтенсифікації зусиль обох сторін для ефективної його реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Абгарова І.* Дни образования Украины в Греции // *Орбис*. – 2001. – 30.05 – 05.06. – № 22 (314).
2. *Балабанов К. В., Пахоменко С. П.* Національно-культурне та громадське життя греків України у другій половині ХХ століття - на початку ХХІ століття. – Маріуполь, 2006. – 206 с.
3. *Балабанов К.В.* Украина – Греция: с любовью в сердце. Выступления, статьи, интервью, размышления. – Донецк, 2004. - 504 с.
4. В Греції відбулася зустріч керівника та персоналу української дипмісії зі студентами Афіньського національного університету. – 27.01.2012. – <http://greece.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/1936>
5. Відбулася зустріч ректора Київського національного університету ім. Т. Шевченка Л.В. Губерського та ректора Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова В.П. Андрущенко з ректором Афіньського національного університету ім. Каподистрія. – 10.06.2011. – <http://greece.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/2058>
6. *Добра Е.* История и проблемы современного национального образования греков Приазовья // *Мариуполь: история и перспективы: Сборник трудов науч.- практ. конф., Мариуполь, 21 марта 2002 г. – В 2 т. – Т. 1. – Мариуполь, 2002. – С. 121–123.*
7. *Добра Е.* Проблемы греческого образования // *Хронос*. – 2001. – № 10.
8. Загальний перелік міжнародних двосторонніх угод Маріупольського державного університету. - <http://mdu.in.ua/index/ugody/0-13>
9. *Ілюк Т. В.* Становлення та розвиток договірно-правової бази культурно-освітнього співробітництва України та Греції в 1991–2005 рр. // *Вісник Київського славистичного університету / Редкол.: Ю.А. Алексєєв (голов. ред.) та ін. – Київ, 2008. – № 38. – С. 73–87.*
10. *Ілюк Т. В.* Українсько-грецькі освітні зв'язки на сучасному етапі на прикладі Маріупольського державного гуманітарного університету // *Проблеми балканістики, сходознавства та міжнародних відносин: Збірник наукових праць пам'яті д. і. н., професора С. М. Пархомчука / Відп. редактор В.А. Смолій. – К., 2007. – С. 208–209.*
11. *Клименко Н. Ф.* Елліністичні студії в Київському національному університеті імені Т.Шевченка // *Наукові записки Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К., 2004. – Том ХІІІ. Інститут філології. – С. 227–233.*
12. *Клименко Н. Ф.* Мовні проблеми грецької меншини в Україні // *Державність української мови і мовний досвід світу: Матеріали міжнародної конференції (Київ, 11–12 травня 2000 р.)*. – К., 2000.
13. *Конопацький Є. А.* Поле для співпраці – величезне. Про роль національних громад у розбудові культурних та просвітницьких відносин між Україною та Грецією // *Політика і час*. – 2000. – №1–2. – С. 8–14.
14. *Конопацький Є. А.* Співробітництво України та Греції в галузі освіти у 1990-х роках: огляд основних історико-правових джерел // *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. – К., 2002. – Вип. 8–9 (2). – С. 204–227.
15. *Корнеєнко Б. І.* Спогади посла (перші кроки української дипломатії). – К., 2005. – 256 с.
16. Міжнародне співробітництво Маріупольського державного університету. - http://mdu.in.ua/index/mizhnarodne_spivrobotnytstvo/0-12
17. Міжнародне співробітництво. Національний медич-

ний університет імені О. Богомольця. - <http://www.nmu.edu.ua/ab.php>

18. Поточный архив Федерации греческих обществ Украины (далі – ФГОУ). – Достижения, проблемы и перспективы греческого образования в Украине 2005–2006 гг. Отчет отдела образования ФГОУ.

19. Поточний архив ФГОУ. – Информационный бюллетень. Дела ФГОУ за 15 лет: 8–9.04.1995 – 2010. – Апрель.

20. *Терентьева Н.* Греко-советские взаимосвязи: экономика, наука, культура (1924–1991). – К., 1993. – 124 с.

21. *Терентьева Н. А.* Греки в Украине: экономическая и культурно-просветительская деятельность (XVII–XX вв.). – К., 1999. – 352 с.

22. *Терентьева Н., Балабанов К.* Греки в Україні: історія та сучасність: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів: У 2 ч. – К., 2008.

23. *Терентьева Н.* Українсько-грецькі культурні зв'язки: формування та культурне життя української діаспори в Греції // *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. – К., 2009. – Вип. 18: Міжвідомчий збірник наукових праць / Відп. ред. С.В. Віднянський. – С. 215–228.

24. Управління державного архіву Міністерства закордонних справ України (далі – УДА МЗСУ). – Ф. 8. – Оп. 6. – Спр. 2871 / Програма співробітництва в галузі освіти, науки та культури між урядом України та урядом Грецької Республіки на 2002–2005 рр.

25. УДА МЗСУ. – Ф.8. – Оп. 112. – Спр. 33 / Лист Міністерства освіти України від 14.11.1994 р.

26. УДА МЗСУ. – Ф. 8. – Оп. 112. – Спр. 38 / Прес-реліз Посольства України в Грецькій Республіці від 07.10.1995 р.

27. УДА МЗСУ. – Ф. 8. – Оп. 112. – Спр. 51 / Інформація Посольства України в Греції від 01.06.1995 р.

28. УДА МЗСУ. – Ф. 8. – Оп. 112. – Спр. 51 / Інформація Посольства України в Греції від 28.07.1995 р.

29. УДА МЗСУ. – Ф. 8. – Оп. 112. – Спр. 78 / Інформація про державний візит в Україну Президента Грецької Республіки К. Стефанопулоса.

30. УДА МЗСУ. – Ф. 8. – Оп. 112. – Спр. 85 / Список грецьких громадян і приватних фондів й організацій, що займаються благодійністю та надали гуманітарну допомогу Україні в зв'язку з Чорнобильською катастрофою.

31. УДА МЗСУ. – Ф. 8. – Оп. 112. – Спр. 100 / Інформаційно-довідкові матеріали про грецьку освітню систему. Липень 1996 р.

32. УДА МЗСУ. – Ф. 8. – Оп. 112. – Спр. 124 / Інформація Посольства України в Грецькій Республіці від 29.01.1999 р.

33. УДА МЗСУ. – Ф. 8. – Оп. 112. – Спр. 154 / Повідомлення для ЗМІ Посольства України в Греції «Дні освіти України в Афінах».

34. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 166. – Оп. 18. – Спр. 315.

35. *Statistical Yearbook of Greece. Annual. 2001. – Athens, 2002. – 569 pp.*

36. *Γλαρος Δ. Χαριετισμος του Προεδρου του Δ.Σ. του ΕΥΑΠΟΕ & Αντιπρυτανη Πανεπιστημιου Ιωαννινων κ. Δημητρη Γλαρου // Україна–Греція: Історична спадщина і перспективи співробітництва (Маріуполь, 27–29 травня 1999 р.): Збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції. – Маріуполь, 1999. – Т. 1. – Ч. І. – С. 49–57.*

37. *Λευκομα αλλοσαπον θποτροφων // Αφηνα. – 2000. – Σ.118.*

38. *Τισενκο Αννας. Σχεσεις Ελλαδας – Οθκρανιас στον Τομεα της Εκπαιδευσης (1991–1999) / Επιστημονικες εισηγησεις των Ουκρανων υποτροφων του Ι.Κ.Υ. Ημεριδα 18 Μαιου 1999. – Αθηνα, 2000. – Σ. 9–13.*

39. *Τισενκο Αννας. Σχεσεις Ελλαδας – Ουκρανιас στον τομεα της εκπαιδευσης (1991–1999) // Αγγελιαφορος. – 1999. – Μαιος – Χρονος 2.*

Татьяна Ілюк
Сотрудничество Украины и Греческой Республики в сфере образования: основные формы и направления (1991–2011)

Аннотация. В статье исследуется процесс становления и развития партнерства Украины и Греции в области образования в течение 1991–2011 гг. Автор выделяет основные формы и на-

правления образовательного сотрудничества двух стран, прослеживает эволюцию отношений в указанный период, определяет факторы, повлиявшие на их развитие. В материале исследуется политика правительства Греческой Республики и деятельность греческих общественных и государственных институтов, направленная на распространение новогреческого языка и национального образования в Украине, прежде всего в среде греческой диаспоры. Проанализированы политика Украины по обеспечению образовательных потребностей национальной диаспоры в Греции и деятельность украинской общины, направленная на удовлетворение образовательных потребностей украинцев Греции, что является важной составляющей сохранения собственной национальной идентичности.

Ключевые слова: Украина, Греция, межгосударственное сотрудничество, образование, образовательные связи, направления, формы.

Tetiana Iluk

Ukraine and the Greek Republic collaboration in educational sphere: main forms and tendencies

Annotation. *The article researches formation and development process of Ukrainian and Greek collaboration in educational sphere during 1991–2011. The author separates main forms and tendencies of educational collaboration of two countries, traces their interrelation evolution during the period mentioned and determines factors, which have influenced their development. The materials show governmental policy of the Greek republic government and activity of Greek public and state institutions, aimed on the extension of new-Greek language and national education on the territory of Ukraine, especially in the environment of Greek diaspora. Ukrainian policy as to the ensuring of educational needs of national diaspora in Greece and activity of Ukrainian community, aimed to the satisfaction of educational needs of Ukrainians in Greece, is analyzed, which is an important component of its own national identity preservation.*

Key words: *Ukraine, Greece, intergovernmental collaboration, education, educational relationships, tendencies, forms.*